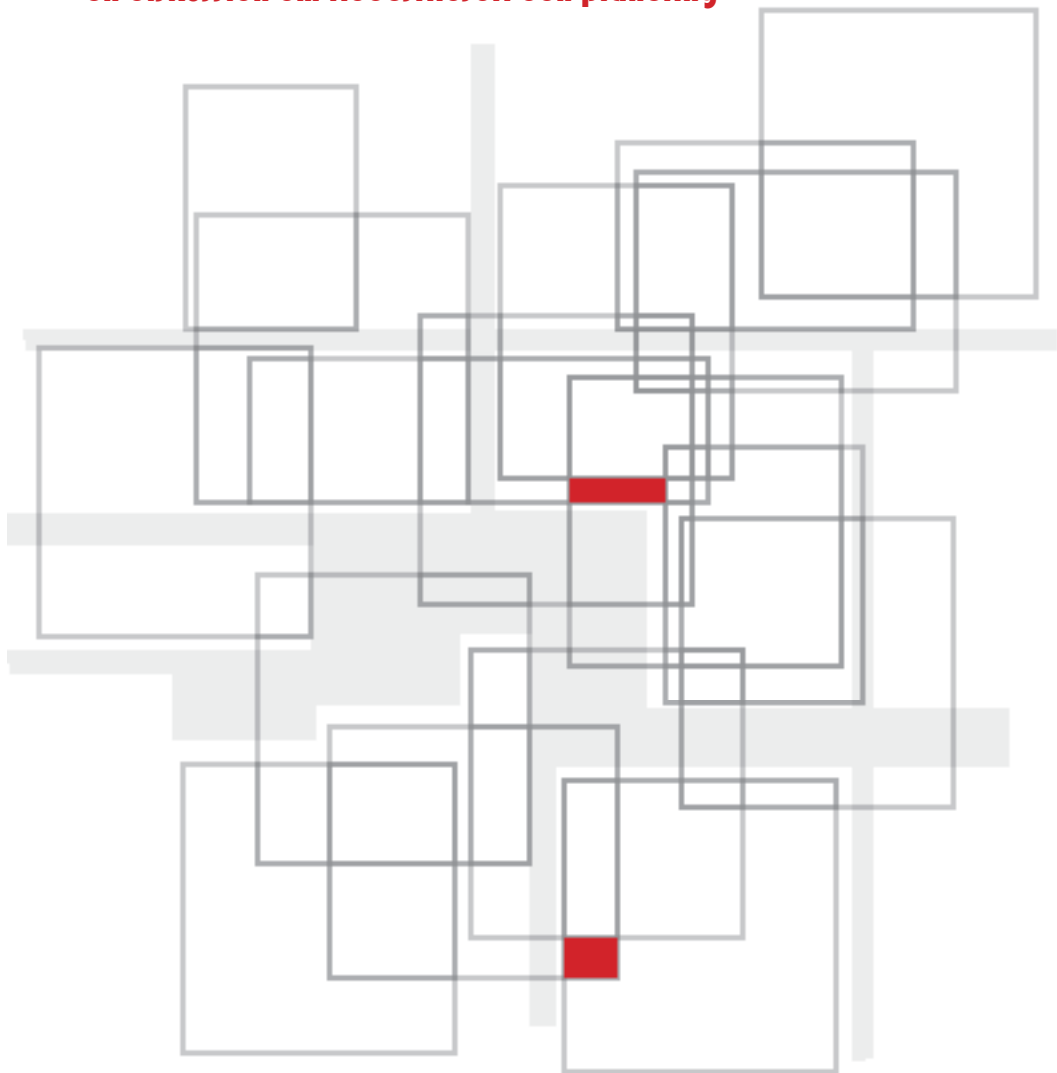

The Current Emphasis

- en diskussion om flödesfilosofi och planering

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten. SLU
Landskapsarkitektprogrammet Alnarp 2007

Carl Welin

The Current Emphasis – en diskussion om flödesfilosofi och planering

The Current Emphasis – *discussing the philosophy of flow and town planning*

Examensarbete, område Landskapsarkitektur 30 hp

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp 2007

Carl Welin

Handledare: Maria Hellström

Examinatorer: Maria Kylin

Nyckelord:

flödesfilosofie, modernism, planering

Examensarbete

Landskapsplanering, EX0165

30 hp

Avancerad E

Abstract

The current planning philosophy is based on a political utopic modernism founded during the first part of the 20th century. The focus is, in planning a defined area, to maximize the internal efficiency and to create a competitive society. During the latter part of the former century globalization changed the context, thus creating the need for a new way of approaching physical planning. This paper shows that the historical and philosophical metaphor of flow can be applied to meet the demands in the global city. It also shows how the edge, as where interaction takes place, is an important part of the content that has to be defined. Planning in the 21st century needs to become more user orientated, facilitate interaction and the meeting between strangers to generate a creative atmosphere.

Innehållsförteckning

Inledning	2
Handling och metod	6
Staden och dess form	11
Den globala staden/globalt-lokalt/flödesrum-platsrum	16
'Glokalen' – den globala platsen	20
Konceptualisering och urbanitet	25
Reciprocitet – ömsesidighet – mänskliga rum	32
Konkretisering av den flytande staden: en modell	35
Slutdiskussion	41

Inledning

"The current emphasis on physical planning at the expense of economical and social understanding has resulted in the cult of preservation as an end in itself and as one of the prime causes of our current economic malaise. We have planned ourselves into an impasse and haven't the faintest idea how to plan our way out"

Neil Wates

Detta citat är hämtat ur en debatt som pågick år 1969 där Neil Wates anser att planeringen åter skall föras upp i den politiska debatten och kopplas samman med den ekonomiska och sociala utvecklingen som sker.

Redan under det sena 60-talet startade därmed en diskussion om planeringens hämmande effekt på den kreativa kapacitet som staden besitter. Debattörerna började skönja problem med det statiska uttryck den hårt reglerade zon-planeringen skapade där de goda tankarna bakom planeringen gick förlorade i ett reglerande av den individuella kreativiteten. Planeringen tog bort de möjligheter till initiativ och ekonomisk samt social utveckling som funnits i den tidigare kampen för rättvisa och ett bättre liv.

Då var kritiken förstås inte baserad på de förutsättningar som vi ställs inför i dag med den allt snabbare teknologiska och ekonomiska utvecklingen i vår omvärld. Men problemet är fortfarande detsamma:

Planeringen har tagit ifrån staden dess funktion som katalysator för utveckling.

I dag befinner vi oss i en stad som påverkas av en ny typ av ekonomisk och social utveckling - globaliseringen. Denna utveckling går hand i hand med de teknologiska framsteg som sker och som underlättar flödet av ka-

pital, varor och tjänster runt om i världen. Utvecklingen sker i dag, i stort sett oberoende av nationella gränser. De ekonomiska aktörerna opererar utifrån ett globalt nätverk av städer och regioner med goda kontaktytor, detta för att nå ut till olika producenter och konsumenter världen över i största möjliga utsträckning.

Det råder således en diskrepans mellan planering baserad på politisk utopi och den socioekonomiska utvecklingen i samhället. I detta sammanhang har staden inte bara tappat sin kreativa kraft, den håller även på att tappa sin funktion som handelsplats. Dagens tekniska och logistiska förutsättningar innebär att en person kan skapa en direkt kontakt till säljare eller producenter, inhandla i stort sett vad han eller hon vill runtom i världen och få det hemskickat över en dag, detta utan att behöva åka in till staden. Detta kan ske digitalt samtidigt som externa köpcentra tar över mer och mer av dagligvaruhandeln medan de centrala delarna av städerna omvandlas till allmänna vardagsrum fyllda av shoppingkultur och kaféer.

Denna nya syn på staden löser upp den planerade och distinkta skillnaden mellan privat och offentligt samt lokalt och globalt. Planeringen och bygglagstiftningen däremot, håller fortfarande fast vid en filosofi av motsatser där kommunikationen mellan människor och platser hämmas. Detta blir ännu tydligare i debatten kring globalisering där den nya ekonomin sätts i kontrast till nationalstaten utan att det tas hänsyn till det faktum att båda agerar på samma plats, staden.

Hur kan vi då skapa en planering som tar tillvara stadens skapande kraft med den nya teknologin och de förutsättningar som globaliseringen ger?

Det fortsatta arbetet kommer att fokuseras kring tre teman:

- 1) Bakgrund/Beskrivning: Globalisering**
- 2) Koncept/Tolkning: Konceptualisering**
- 3) Modell/Förändring: Konkretisering**

- 4 1) Globaliseringstemat fokuserar på platsen och dess förhållande till den nya teknologin, vilken skapat ett nytt förhållningssätt mellan nationalstaten och den globala handeln. Detta uttrycks av nätverkssamhällets framväxt med allt större och snabbare rörlighet i sociala uttryck och ekonomiska transaktioner.

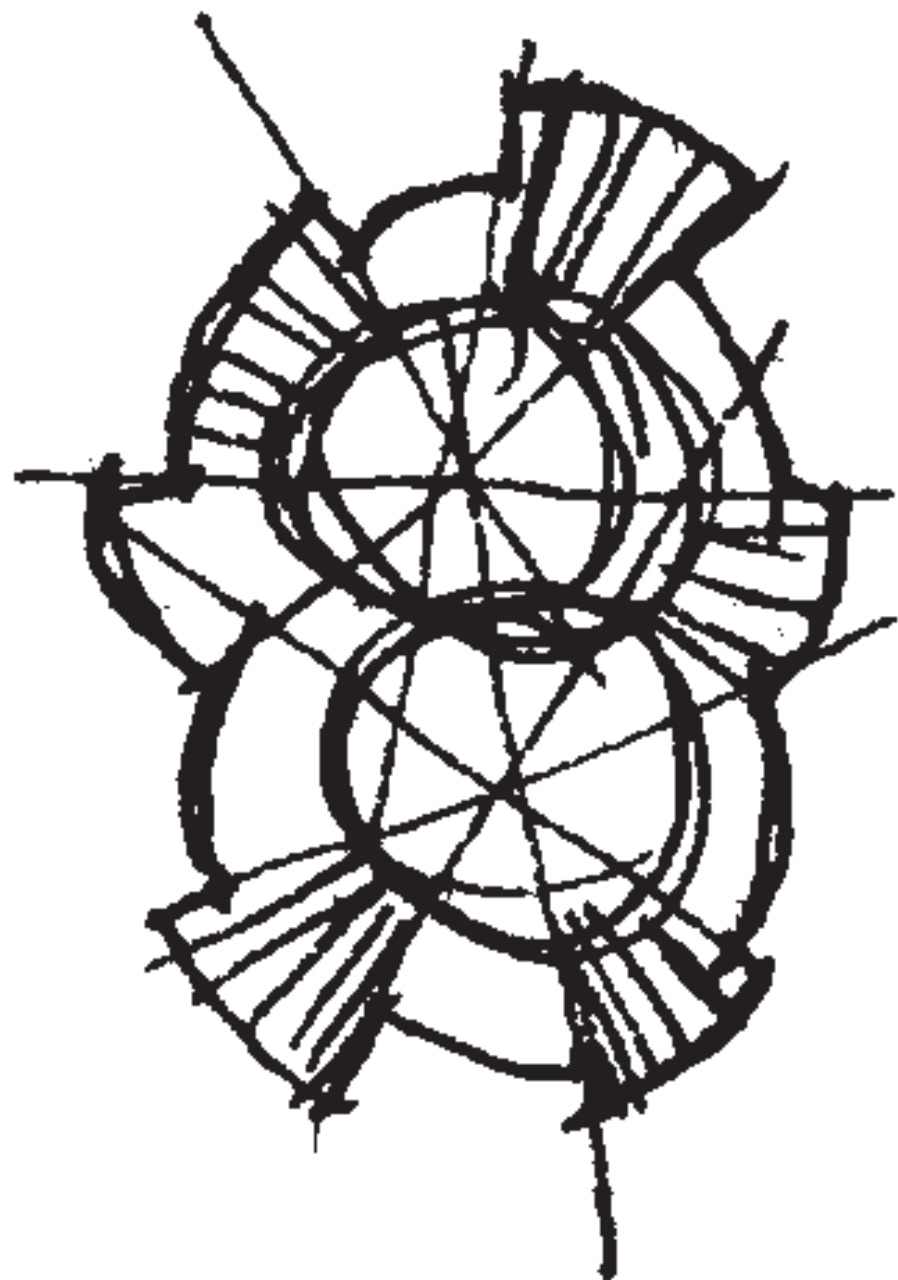
Hur förhåller sig platsen och staden till framväxten av dessa nätverk och hur kan staden planeras för att kunna bli en del av denna rörelse med ökad kommunikationen mellan olika aktörer i samhället och på ”marknaden”?

2) Det andra temat är meningen med staden och förhållandet mellan filosofi och den nya teknologins mera rörliga och flytande sociala och ekonomiska förhållanden. Här söker jag en förklaring och utväg ut ur ett statistiskt förhållningssätt till staden där den rörliga formen skapar mening för aktörerna och de rum dessa tar i anspråk. Målet är att skapa ett sammanhang där formen får en djupare betydelse och nätverksamhället ses som en del av en kreativ och berikande utveckling.

Hur kan filosofi och tankar om mening knytas till stadens utveckling och bidra till en planering som tar tillvara den nya teknologins möjligheter att skapa kontaktytor?

3) Det tredje temat är formen och dess förhållande till planeringen. Om staden skall kunna bli en katalysator för globaliseringens och teknologins skapande kraft måste den ha en form som är kopplad till meningsskapandet. Denna form skall således underlätta kommunikationen mellan aktörer i staden och samtidigt ta hänsyn till de kollektiva värden som vi använder för att gemensamt skapa en trygg och ansvarsfull tillvaro.

Vilka former kan användas för att underlätta meningsskapande i en stad som präglas av globalisering, nätverkssamhällen och ny teknologi?

Handling och metod

Arbetsgången för detta examensarbete bygger på en hermeneutisk/konstruktiv metod där den fysiska formen eller representationen av densamma skapat förutsättningar för tanken. Ett sätt att tolka en form och sedan utveckla en ny som metafor. Arbetet växte fram ur en **bild** kopplad till ett **exempel** vilket presenterades under ett seminarium i kursen Design som Handling 2005 på SLU Alnarp. **Bilden** bygger på en kombination av tankar som sakta vävts samman under längre tid där **handling (agerandet i det fysiska rummet)**, **form** och funderingar kring stadsbyggnad kombinerats utifrån ett specifikt exempel. Kring denna **bild** har sedan text fogats för att förklara och tolka de lösa tankar som bilden och exemplet utgör. **Bilden** har således gått från att vara ett separat ting eller en **form** till att utgöra en **metafor** för planering i en globaliserad och lätttröglig värld. Det sätt jag har använt mig av för att kringgå *problemet med tanken om en verklighet och en filosofi* är således att hela tiden ha en bild att fokusera mina tankar kring som på så vis utgör en katalysator för de angreppspunkterna texterna har givigt.

Samtidigt som metaforen varit en guide i mitt sökande har jag försökt att med små skisser förklara och visualisera de tankar som far genom mitt huvud under den reflekterande och skrivande processen. Dessa har sedan fungerat som ett separat stöd där bilderna i sig utgör en del i metaforen av hur vi bör se på planering.

I slutet av arbetet kommer den specifika metaforen, flytande eller snarare liquid, som växt fram att presenteras som ett exempel eller en modell för hur tanken om den transparenta och flytande planeringen fungerar.

Svårigheten med denna typ av metod är att den inte är vetenskaplig i den bemärkelsen att den fokuserar på specifika frågor med direkta svar. Den handlar mer om problematisering; om att ta ett filosofiskt ställningstagande till hur förändring fungerar och hur planering skall förhålla sig till denna förändring. Arbetet skall snarare ses som föda för tanken än en direkt applicerbar modell för hur planeringen skall utföras. Detta utgör även en av de inneboende problemställningarna med dagens planering. Vi planerar efter ett regelverk som skapats utifrån en politisk filosofi men som regleras av en mycket trögrörlig byråkrati.

Det sätt jag har använt mig av för att kringgå problemet med tanken om en verklighet och en filosofi är således att hela tiden ha en bild att fokusera mina tankar kring. Denna bild utgör på så vis en katalysator för de angreppspunkter texterna har givit. Då utgångspunkten för detta examensarbete är formulerat som en kritik av det moderna stadsbyggandets form och planering måste först bakgrunden och organisationen för densamma definieras. Vad är det som kritiseras och hur verkar processen i dag utifrån en praktisk verklighet?

Jag fortsätter med att presentera min idé för ett alternativt sätt att se på planering i det postindustriella samhället vi i dag befinner oss i. Det är ett samhälle präglad av globalisering, där tidsaspekter, avstånd och nationella tillhörigheter får allt mindre betydelse för invånarnas sociala och ekonomiska utveckling, vilket ställer nya krav på det som utgör basen för det civila samhället. Detta beskrivs med stor tydlighet av den spansk-amerikanske urbansociologen Manuel Castells i *Nätverkssamhällets framväxt*. Författaren sätter i detta verk in nätverssamhället i en geografisk eller rumslig kontext. För att förstå hur vi har hamnat i den situationen kommer jag också att, baserat på tankarna i den polske sociologen Zygmunt Baumanns *Liquid Modernity*, presentera en enkel tidsaxel, som tar oss genom de sista århundradenas rumsliga utveckling. Jag ämnar också visa hur den rumsliga, ekonomiska och sociala verkligheten hänger ihop och utgör grunden för det ”mänskliga rummet”¹ samt vilken av dessa som varit drivande ur ett planeringsperspektiv. Detta är till för att försöka skapa en förståelse för att ingen separat lösning finns på de problem som staten och dess representant staden ställs inför i en global verklighet.

1 Direktöversättning av: spatialeity of human life. Soja s.6

- 8 I den vidare läsningen bör det påpekas att begreppet individen inte endast utgörs av 'människan' eller 'personen'. I en globaliserad kontext är kapital, kunskap, varor och individer likvärdiga entiteter eller aktanter och skiljs således inte åt. Individ kan alltså i många fall läsas som aktiva/handlande ting i en relation, eller det som är exemplifierande i en kontext. Exempelvis varor som fraktas eller inhandlas där ett utbyte sker. Pengar och varor blir då kollin eller individer som värderas och förflyttas under samma förutsättningar som en person.

Different

types of places

”Den jordburna människans hus är uttryck för en kringkuren värld. Ångfartyget är det första stadiet i förverkligandet av en ny värld, organiserad efter den nya andan.”²

Le Corbusier

Staden och dess form

Det svenska moderna stadsbyggandet har sitt ursprung i en funktionalistisk diskurs där stat, hem, ekonomi etc. förväntas skapa ett väl fungerande och jämlikt samhälle utifrån en tanke om en optimering av den inre funktionen och organisationen. En av förgrundsgestalterna för detta tänkande var den schweizisk-franska arkitekten och stadsplaneraren Le Corbusier, som med ovanstående ord angav tonen för stadsutvecklingen i Sverige och många andra delar av världen.

Denna utopi om ett organiserat, rent och tekniskt styrt samhälle i positivistisk anda kombinerat med den politiska intentionen och viljan att skapa ett folkhem för den svenska medborgaren utgör således grunden för dagens politiskt styrda planering, en planering jag skulle vilja kalla utopi-planering.

Inom arkitekturen kommer denna princip om en enkel och avskalad formgivning och ett byggande i allt större skala att kallas ”funktionalismen”, vilket väl beskriver dess syfte. De inre och yttre funktionernas olika organisation skulle utgöra grunden i en väl fungerande stat. Denna typ av byggande nådde sin kulmen under rekordåren på 60- och 70-talet, den tidsperiod från vilket det inledande citatet av Niel Wates är hämtat. Det är en tid av förändring där resan mot det som sedermera definieras som globaliseringens era tar sin början.

Stadsplanering i dagens Sverige utgår i grunden från två olika dokument vilka reglerar användningsområden för marken i framför allt urbana miljöer. Det första av dessa är *översiktsplanen* som är ett intentionsdoku-

- 12 ment. Det innebär att det uttrycker kommunens önskan om hur marken skall tas i bruk. Det ger riktlinjer för hur kommunen ser på både markanvändning och andra aspekter som miljö, trafik handel etc., där fokus ligger på det långsiktigt hållbara och fungerande. Tydligt för detta dokument är dock att markanvändningen (ytan) definieras utifrån en statisk (kategoriserad) användning, såsom boende, industri eller service.

Det andra dokumentet är *detaljplanen*, vilket är ett juridiskt bindande dokument mellan kommunen och den eller de parter som skall använda (projektera) ytan. Detaljplanen uttrycker en hög grad av styrning. Det är en styrning, som tas fram i samråd mellan kommunen (representanter för allmänna intressen), kringliggande fastighetsägare samt den som har intentionen att använda ytan eller det enskilda intresset. Denna process skapar en demokratisk men relativt svårörlig markanvändning, där förändringar av gällande plan måste samrådask vid varje förändringstillfälle. Processen blir tidskrävande med följd att den inte kan anpassa sig efter användaren i den grad som skulle kunna önskas. Det råder sålunda en avvägning mellan allmänna intressen och privata initiativ där förändringar alltid måste kommuniceras och balanseras.

Problemet är dock att privata intressenter, med tillräckligt mycket kapital, i dag kan kringgå tanken om att staden är just ett allmänintresse där alla samhällets olika delar möts och genom detta möte skapar något bättre. Tydliga exempel på detta kan vi idag se i form av externa köpcentra och isolerade villaområden där möten mellan samhällets olika (delar) inte förekommer och där intressenterna inte måste ta hänsyn till alla aspekter av staden. Genom denna ekonomiskt styrda separering sätts planeringens intentioner och medel ur funktion då utopin bakom inte följs i ett genomförande. Detta tar också ifrån staden en av dess starkaste drivkrafter, nämligen den att fungera som handelsplats och mötesplats mellan handel, samhälle och invånare.

Hur skall då planeringen kunna bli mera lyhörd?

Tankegångarnas utgångspunkt och sedermera konklusion är ett behov av att skapa en mera lyhörd och lättroblig planering som fokuserar på gränser (gränssnitt) och interaktion i stället för innehåll och funktion. Målet är en modell som inte utgår från en färdig bild av rummet baserad på binär opposition där vi på kartan drar en linje som anger inne - ute, offentligt - privat eller natur - kultur. Fokus i planeringen bör flyttas till utförandet, allt för att inte fastna på planeringsstadiet eller i tankarna kring samhällsnyttan och ytfunktion.

En av de klassiska definitionerna av staden är Richard Sennett's "*a human settlement in which **strangers** are likely to meet*"³. Denna definition definierar staden utifrån dess kapacitet att skapa interaktion mellan olika individer (människor och varor). Dessa möten är i dag i fara då allt fler av dem sker på andra arenor än i staden. Samtidigt skapar isolationen och segregation möten mellan de ickefrämmande i stället för det skapande mötet med det nya och annorlunda (olika). Det uppstår alltså en avsaknad av platser som kan möjliggöra detta möte med det okända. Detta leder till att vi i allt mindre grad funderar över och tar hänsyn till de kollektiva värden som präglar samhället. Konsekvensen av detta blir en alltmer individualistisk stad där individens verklighet definieras utifrån specifika referenser snarare än den samhällsordning i vilken den deltar. Genom att träffa det kända minskar vi behovet av utbyten på lika villkor mellan det främmande och vi avskärmar således individen från de tidigare *reciprokala* förhållandet som rådde i staden. För att åter skapa en miljö som inbjuder till utveckling, utforskning och sammankoppling mellan individer (främlingar) på lika villkor, där båda behöver visa hänsyn, måste vi således åter öka kontaktytorna mellan individer, varor och kapital. Detta på en arena där alla deltar under samma förutsättningar vilken inte regleras av gränser för vem eller vad som får delta.

Vilka problem står då den globala staden inför?

Det är främst två olika problem som identifierats i litteraturen och som berör förhållandet mellan människan, staden och det globala samhället. Det första problemet utgörs av tekniken och nätverksamhällets framväxt.

- 14 Där står förhållandet mellan staden och regionen i fokus. Staden med dess förlängning (national)staten och dennas begränsning i form av territoriella gränser. Regionen vilken agerar utan de av nationen uppsatta förhållandet mellan vi och dom.

När vi lämnar (national)staten som fenomen överger vi även staden som ”fästpunkt” för detta fenomen. Enligt Castells tappar staden således sin betydelse och funktion i en global kontext där regionen är viktigare än den nationella tillhörigheten. Staten och staden kan enligt min uppfattning ses som formalia och form medan det globala tillståndet är just formlöst eller ”amorft”, vilket ger upphov till ett språk utan på förhand givna regler. I den situationen blir den kontinuerliga, språkliga praktiken allt mer betydelsefull. Språkhandlingen i relation till sin omgivning är det som skapar mening, inte meningens form i sig.

Det andra problemet utgörs av människans relation till staden som samhällsbyggande institution. Staden som en förlängning av staten utgör grunden och fästpunkten för ett demokratiskt samhälle. Stadens och statens sammanlänkade öden innebär att staden måste fungera som länk mellan individerna i staten genom olika institutioner, samt att fungera som en länk mellan detta kollektiv och staten i vilken staden agerar. *”The aim is, of course, pursued in the hope of reciprocation” ... ”civility: the city... the common good- participation.”*⁴ Det är alltså det gemensamma agerandet i sökandet efter något bättre som skapar det civila eller civiliserade. Detta i staden där det reciproka förhållandet mellan stat och individ manifesteras och konkretiseras. Det är här vi igenom deltagande och interaktion skapar det gemensamma goda.

- Space

- Place

Den globala

staden

/globalt - lokalt/flödesrum - platsrum

I det nätverksamhälle som i dag växer fram gör Castells en distinktion mellan två olika skalnivåer, överbyggnaden och det lokala. Överbyggnaden i ”den globala staden” utgörs i dag av ett ”flödesrum” vilket är separerat från, eller svagt sammanlänkat med, det rum som individer agerar i. Detta flödesrum saknar alltså en tydlig koppling till det fysiska rummet vilket människan direkt agerar och verkar i. Detta skapar ett avstånd mellan individen och de förutsättningar som denna agerar i, vilket kan ses som hämmande för möjligheten att kunna påverka större skeenden.

I den andra änden av abstraktionsskalan finner vi det lokala och direkta rummet i vilket individen agerar – ”platsrummet”. Detta utgörs inte bara av ”nuet” utan består av en kollektiv historia av upplevelser och interaktioner på individnivå.⁵

Båda dessa rum utgör alltså en del av ”verkligheten” där det ena utgör den mera abstrakta överbyggnaden i vilken samhälle, stat, handel etc. agerar och i den andra ändan finner vi individen och dennas direkta förhål-

5 Platsen som begrepp är väl dokumenterat och fokus för en stor debatt samt diskussion. Denna utelämnas härmed på grund av utrymmesskäl. Kort kan det sägas att debatten kretsar kring vad som skiljer eller likställer plats och rum eller ”place” och ”space” samt vari skillnadens betydelse ligger.

lande till vardagen och verkligheten. Skillnaden är inte att de agerar på olika geografiska områden utan snarare att de verkar i olika skala och att takten för deras möjlighet till agerande skiljer sig kraftigt. 17

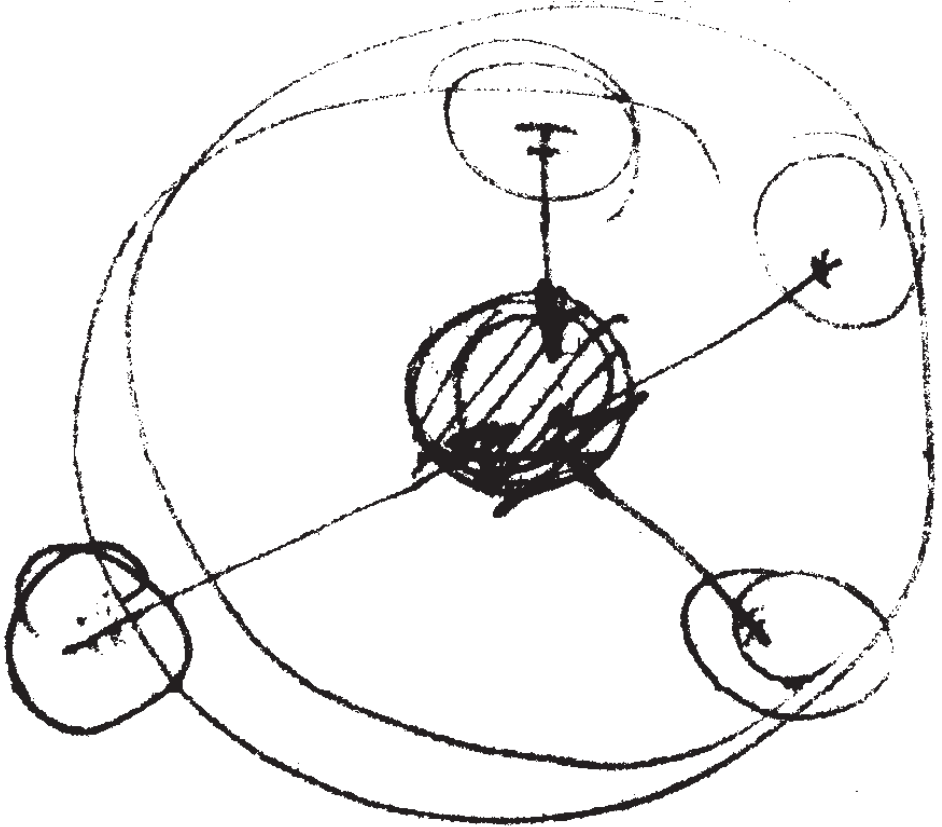
Båda rummen befinner sig i en ständig rörelse med olika **plasticitet (formbarhet)**, **viskositet (segghet)** eller **tröghet** vilket skapar olika möjlighet till förändring och olika förutsättningar för att kunna använda sig av situationens unika möjligheter för att förstärka sin position eller sin makt.

Hos platsen finns en inbyggd trygghet som grundar sig i det faktum att den utgör grunden för den globala ekonomin. Samtidigt är det, i och med planeringen, en sorts falsk trygghet; falsk på grund av att den förändras utifrån en bestämd agenda i relation till vilken individen (som de facto utgör platsen och det kollektiva minnet) har en mycket begränsad makt. Denna diskrepans mellan makten, globala förutsättningar och individen utgör således grunden för problemet med modern planering. Fokus för platsrummet ligger på makten över ytan (territorialitet) och makten över denna, medan flödesrummet använder sig av individen (varan, kapitalet etc.) och dess förmåga att röra sig mellan ytor (de-territorialisering) för att skapa tillväxt.

Castells beskriver det som att: ”kultur består av kommunikationsprocesser”⁶. Det är alltså i mötet mellan individer, varor och kunskap eller det okända som samhälle och kultur uppstår. Det är alltså inte i den interna organisationen eller funktionen vilken utifrån ett planeringsperspektiv som är det som reglerar samhällsbyggandet. Ett framgångsrikt samhälle i en global kontext bör alltså planeras utifrån skapandet av kommunikation och interaktion till skillnad från den svenska utopiplaneringen. En levande och aktiv kultur, som tar tillvara olikheter och skapar mötesplatser där samhället låter det okända mötas, skapar genom detta mötet något kreativt och framgångsrikt.

Jag vill även påpeka att platsen och det kollektiva minnet är en viktig del av planeringen och att det gäller att fånga och ta tillvara denna. Det gäller samtidigt att komma ihåg att denna bild av ”platsen” uppkommit

- 18 just genom kommunikation och inte givits ett värde utifrån att ange och beskriva ytan - agerande och interaktion skapar inte ytan i sig! Det stadsplaneringen kan göra är att skapa ytan, vilket ger möjlighet till möten och sedan genom deltagande och debatt aktivera ytan. Att beklä densamma med saker är alltså inte detsamma som att aktivera, detta kräver kommunikation och skapandet av (interaktions)ytor.

'Glokalen' – den globala platsen

Å ena sidan kan platsen sägas vara en lokalitet, ett exakt här och nu i vilket besökaren agerar. Å andra sidan är "lokus" något som föregår platsbegreppet i den meningen att platsen endast blir en plats utifrån en kontext, vilken utgörs av besökarens egen abstraktionsvärld. Lokaliteten anser jag därför vara ett bättre ord som skulle användas när det fysiska rummet sätts in i sammanhanget kring globalisering. Det är i det lokala alla möten sker mellan olika aktörer genom de tillgängliga gränssnitten. Det är här och nu vi agerar, vilket ger lokaliteten en viktig position i de globala nätverken och möjlighet för det lokala att tydligare kopplas samman med den kreativa kraften nätverkssamhället utgör. Lokaliteten är alltså inte bunden till en specifik plats och dess historia utan är platsen i dess här och nu utifrån individen. Lokalen blir således glokalen när vi ges möjlighet att agera i en global kontext här och nu eller i "0" tid.

Om vi ser på Castells åtskillnad mellan de olika abstraktionsnivåerna som redovisades i det föregående avsnittet, finner vi ett klart överensstämmande mellan hans syn på flödesrummet och Baumanns syn på samhällets uppbyggnad. Båda utvecklar idén om att det är flöden som bäst beskriver vår värld samtidigt som det på den lokala nivån råder en annan verklighet. Platsrummet är en mycket mera "trög" (högre viskositet) struktur som har svårt för att påverka det faktiska skeendet. Platsrummet förändras ständigt, men det förändras i en kontext där historia och kultur spelar en stor roll. Denna historia och kultur har inbyggda maktstrukturer vilka påverkar rummet eller platsen och dess direkta användning och planering. En liknelse skulle kunna vara att individen klistras fast i samhällets trögflytande vätska vilket hindrar den från att agera och kommunicera på lika villkor i en global kontext.

Trögheten i den lokala kommunikationen beror alltså på historien och de i samhället skapade maktstrukturerna. Ett tydligt exempel och grepp som används för att just manifesteras kultur, samhällsordning och makt är fasaden. Denna kan i en plankontext utgöra ett streck på kartan men utgör ofta även en specifik bild som är ämnad att symbolisera det som finns bakom den. Detta har under lång tid använts som ett av de starkare medlen för att skapa, manifesteras och bevara just makt.

*”We make our buildings and our buildings make us”*⁸

Winston Churchill

Citatet ovan visar tydligt på hur makthavare insett potentialen i fasaden som maktmedel. I detta fall är den som skapar fasaden alltså en maktapparat vilken i demokratisk mening röstas fram som sedan genom acceptans av fasaden blir en del av maktordningen. Skrämmande med tanke på att en av Churchills samtida europeiska ledare använde samma grepp utifrån en icke lika demokratisk ordning.

Dagens (tunga och tydliga) statiska fasader skapar alltså problem i en dynamisk verklighet (värld) där globaliseringens vinnare är den som kan ta tillvara på förändringen. Förändringsprocessen blir trög och kostsam samtidigt som den skapar stora ingrepp i en specifik miljö eller lokaliteten. Fasadens inneboende egenskap som symbol för något starkt och beständigt står i dag även i stark kontrast till samhällets egentliga dynamik. Fasadens förlängning eller omgivning har fungerat som ”plats” där direktkontakt mellan makt och människa kunnat ske och där en direkt dialog kan ha upprättats. Platsen som forum för dialogen genom publika yttringar på ytor som står i en fysisk kontakt med regelskapare och makthavare. Denna kommunikation håller på att förlora sin vikt och ersätts med nätverkssamhällets direkta kontaktnät och kommunikation vilket ställer större krav på individens förmåga att agera. Konsekvensen blir att fasaden och platsen knuten till denna inte visar eller skapar den verkligheten utan en politisk utopi vilken inte fångar samhällets och kulturens sanna ansikte.

7 Direktöversättning av: Facade/Interface Mitchell s.47

8 Mitchell s.48

När plaser och rum knutna till kontakt mellan institutioner och individer förlorar sin roll som gränssnitt uppstår ett behov av nya typer av interaktionspunkter. Aktiviteter som tidigare allokerats till ett bestämt rum eller en bestämd ”lokalitet” kan igenom en digital verklighet snabbt förändras och förflyttas. Lokalitetens kuliss(scen) måste då kunna förändras i samma takt för att kunna fungera utifrån den nya aktivitetens krav på miljön (platsen). Detta innebär att även interaktionen och ’brukarens’ roll förändra.

*”The Parisian flâneur made his literary debut in Baudelaire’s famous essay ”The Painter of Modern life” (1863). He was a man of the boulevards: he strolled them to observe life of the great city and by so doing also put himself on display.”*⁹

Flanören utgör alltså inte längre en individ i klassisk bemärkelse utan så mycket mera. Den är en interaktionspunkt där kommunikationen inte bara är till individen utan på samma gång sänder densamma ut ny information hämtad från alla världens hörn.

Flanören, inte man eller kvinna utan ett ”0” eller neutrum, ett här och nu eller en situationsbestämd skådespelare och individ.¹⁰

Tiden för agerandet och upplevelsen av staden, dess fasader och individer har minimerats och upplevelsen är här och nu. Det är i ”0” tid som möjligheten finns till att agera, samtala och låta sig inspireras likt en nomad som rör sig över stäppen med dess oändliga möjligheter. Individen är inte längre bara en brukare av stadsrummet utan en aktör med hög rörelseförmåga som lätt kan engagera sig eller lika lätt släppa taget.

Ur de senaste resonomangen framkommer ett behov av att gestalta gränssnitten på ett mera interaktivt sätt, vilket skulle beskriva en mera lättrörlig lokalitet för interaktion. Att orden plasticitet eller viskositet används i

9 Mitchell s.176

10 Mitchell s.100

texterna leder även tankarna till ett flytande gränssnitt, en vattenyta, där vi kan skönja fasaden som ett föränderligt material eller medium. Detta medium fungerar då som (flanören eller individen i lokaliteten) som ett interface mellan olika individer, institutioner eller varor. Detta skulle underlätta möjligheten att skapa möten, kommunikation samt interaktion och i slutändan förbättra förutsättningarna för att förmedla samhällsideal och kultur. Fasaden som interaktionspunkt måste bli en del av ytan och vara lika anpassningsbar och lättföränderlig som individen för att underlätta mötet och kommunikationen. Det är som i Churchills citat ovan, vi som skapar fasaderna (byggnader) och dessa som skapar oss och det är genom ytan vi kan skapa denna interaktion.

”Domination consists in one’s own capacity to escape, to disengage, to ‘be elsewhere’, and the right to decide the speed with which all that is done – while simultaneously stripping the people on the dominated side of their ability to arrest or constrain their move or slow them down. The contemporary battle of domination is waged between forces armed, respectively, with the weapons of acceleration and procrastination.”¹¹

Zygmunt Bauman

Konceptualisering och urbanitet

I detta kapitel kommer jag att diskutera hur förhållandet mellan ytan och kanten förändrats under de senaste århundradena. Kanten som utgör en interaktionspunkt mellan två olika ytor såsom fasaden och platsen. Eller mellan en byggnad och dess representanter, samt den allmänna platsen och medborgarna. Tanken är att försöka konceptualisera sambandet mellan utveckling och stadsplanering samt hur det fysiska rummet påverkas av den teknologi och den människa som agerar i rummet.

Trög och flytande modernitet – industrialism/globalitet

Jag har valt att starta denna tidsaxel när Europa började bruka kartan som ett medel för att kunna kontrollera verkligheten. Denna verklighet blir då som något statisk istället för ett förlopp, vilket förstärker tanken om det individuella ägandet och makten över det fysiska landskapet.

Kartan består i princip av två olika typer av information, ytor och kanter. Den ena kontrollerar en form medan den andra anger denna forms innehåll eller formalia. Vikten har legat vid att kunna starkt och tydligt försvara formen genom att skapa starka stater (eller företag etc. beroende på den kartan vi skådar) vilka kan producera medel som kapital eller politisk makt för just kantens ianspråktagande.

- 26 Dagens planering är alltså avpassad för innehåll (ytor) snarare än gränser (kanter eller interaktionsytor) samtidigt som dagens stad och samhälle definieras utifrån just sina gränser.¹² Att fokusera på ytan är att ställa denna i opposition till en annan yta, vilket skapar ett binärt förhållande som innebär att ytan i grunden är konfliktorienterad. Individerna agerar antingen innanför gränsen eller utanför gränsen och den tillhörande ytan. Dessa två agerar således i opposition mot varandra (eller tillsammans i förhållande till en annan gräns). Detta sätt att förhålla sig till konflikter utgör inom antropologin och sociologin en av de klassiska teorierna och beskrivs främst av Claude Lévi-Strauss.

Varför ser vi då på (kartan) planeringen på detta sätt? Troligen på grund av vårt kulturella arv och den samhällsordning detta bygger på med en patriarkal grundsyn. Detta synsätt skapar alltid en dominerande part, vilket ordet opposition har som inbyggd företeelse. I exemplen man-kvinna, kultur-natur och mitt-ditt kan vi skönja att dagens samhälle är klart fokuserat på just man, kultur och mitt. Denna syn på samhällsordningen skapar tröga strukturer där individerna är tydligt definierade. Istället kan man alltså tänka sig att fokus flyttas från ytan eller det specifika som kultur till gränsen i mellan två ytor eller kanten (interaktionspunkten). Det skulle skapa både ökad förståelse och acceptans, men även större kreativ förmåga, vilket skulle gynna samhällsutvecklingen och dess ekonomiska bas.

Nedan följer en enkel tidsaxel som i grunden bygger på Baumans tankar om framväxten av vad han kallar ”den lätta moderniteten”. De tre stadierna som redovisas återfinns eller går att uttolka i flera av de texter som ligger till grund för detta arbete. Ett exempel är Deleuzes tankar om att fylla olika rum vilka fungerar som ”transient”¹³ stadier eller att *använda upp/förbrukar*- transitionsstadier. Ur detta kan vi utläsa vilken typ av rum det är som primärt leder samhällsförändringen över tid. Om vi jämför med definitionen av ”transient”/transition kan vi se det som den ton som under en viss tidsperiod dominerar och skapar melodin för samhället - *sätta tonen för utvecklingen*. Åter uppstår funderingar om form och innehåll och hur vi förhåller oss till denna gränsdragning.

12 Bauman s.94

13 Översatt; övergångs- se sid 42

Faser:

1. Fylla det geografiska rummet
2. Fylla det ideologiska rummet(social produktion¹⁴)
3. Fylla det ekonomiska rummet

Imperialismen

Som tidigare nämnts framträder kartans och gränsens makt under renässansen genom det återfunna begreppet geometri. Geometrin ger möjligheten till kartering och således definiering av territorier eller ytor och dess kanter. Tiden präglas av tanken om makt genom kontroll av territorier där den nation eller det bolag som har de största möjligheterna att röra sig också har de största möjligheterna att ”lägga beslag” på de ytor som inte ännu kontrolleras. Dominans skapar under denna tid av en expansiv territoriell politik där världen och marknaderna ännu ej är fullt ”karterade”. Detta går även att skåda i arkitekturen då makten använder fasaden för att manifesteras den expansiva och allomfattande världsordning som något naturligt. De nationer och företag som dominerar är de som leder den tekniska utvecklingen för att kontrollera territorier och ”kartera” de vita fläckarna på vår glob. Kontaktytan är således viktig men främst avsedd för att kontrollera de egna medborgarna och de nya territorierna. Det är en inåtriktad och expansiv politik begränsad av det fysiska rummet och de tekniska hjälpmedel som kan expandera detta rum.

De tydligaste kännetecknen för denna del av historien utifrån ett globalt perspektiv är mobilitet och krig för expansion och imperiebyggande.

Industrialismen (den tunga modernismen)

När så alla vita fläckar och utforskade territorier lagts under nationalstatens intressen förändras strategin och fokus i den tekniska utvecklingen. Fasaden eller gränsens (kantens) vikt minskar och fungerar här snarare som en skyddande barriär mot det eller de utanför dess gränser. Prioriteten är flyttad till det som existerar innanför ”väggarna” med det funktionella hemmet, fabriken som en separat enhet, shoppingcentret eller folkhemmet vilka alla är delar av industrialismens ”gyllene era”¹⁵. Under denna tid gäller det att optimera den inre ytans funktion och effektivitet för att kunna

14 Soja s.7

15 Bauman s. 109

28 bibehålla eller expandera sin makt. Det är tiden för utopisamhällen med hela och rena städer där alla skall vara lyckliga och leva i harmoni under nationalstatens samhällsordning. Denna tanke har tyvärr dröjt sig kvar och i dag ser vi avarten i form av slutna samhällen och externa shoppingcenter där rätten att beträda är sammanknuten med plikten att konsumera eller delta efter givna regler och förordningar.

Samhället befinner sig i dag just i ett mellanskede mellan den tunga modernismen och den globala lätta modernismen vilket skapar problem.

Individen behöver inte längre delta i stadens samspel och reciprokala förhållande eller bry sig om hur eller var produkten man konsumerar producerats. Idén om att det är rättvist för att det är tillåtet dröjer kvar från vår egen tid som producenter. Tankegångar, som är kvarvarande relikter från den tunga industrialismens era, då produktion och konsumtion skedde innan för ”murarna”. När dessa tankar och beteendemönster möter den nya ”lätta” industrialismen (globala) skapas större klyftor i samhället och staden, med mindre kontaktytor och interaktion. För att överbygga och uppmärksamma klyftorna behövs således en ökad kommunikation och interaktion där flera parter kan mötas på en mera neutral arena, staden. Isolationen av konsumenten i en global värld där den som kontrollerar kontaktytorna även kontrollerar marknaden, ett tydligt exempel på detta fenomen är **“branding”**. Här är det viktigt att kunna ”visa upp” en fasad som överensstämmer med ett politiskt korrekt budskap. Den transparanta ytan kan således bli den som ljuger mest, den är giftet som sprider och perpetuerar eller vidmakthåller lögnen om det ”ekonomiskt fria” samhället där utbud och efterfrågan styr. Reklamen som berättar vekligheten i det tomma rummet där isolationen lever kvar och kontrollen över det allmänna faller i händerna på den ekonomiska makten.

Under den tunga modernismen är det kontrollen och makten över de statiska och etablerade gränserna som är prioriterat. Detta uppnås genom en väl fungerande och stark inre organisation där kollektivet jobbar för ett gemensamt ideal för att stärka sin makt.

Det Globala samhället (lätta modernismen) (post-industriella)

Globaliseringen och det postindustriella samhället har gett upphov till ett nytt skede i organisationen av rummet. Detta skede kallar Bauman ”den lätta industrialismen”. Tiden präglas av rörlighet över gränserna där den som skapar framgång är den som finner de lättaste vägarna, navigerar bäst och fångar flödena.

”Domination consists in one’s own capacity to escape, to disengage, to ‘be elsewhere’, and the right to decide the speed with which all that is done – while simultaneously stripping the people on the dominated side of their ability to arrest or constrain their move or slow them down. The contemporary battle of domination is waged between forces armed, respectively, with the weapons of acceleration and procrastination.”

Rörelsen och möjligheten att besluta om hastighet och riktning är alltså avgörande för förmågan att situationellt kunna skapa fördelar. Detta kan ses som ett tillstånd av flöden där den som bäst riktar, kontrollerar och fångar (nyttjar kraften i) flödena blir den som går segrande ur en konkurrenssituation.

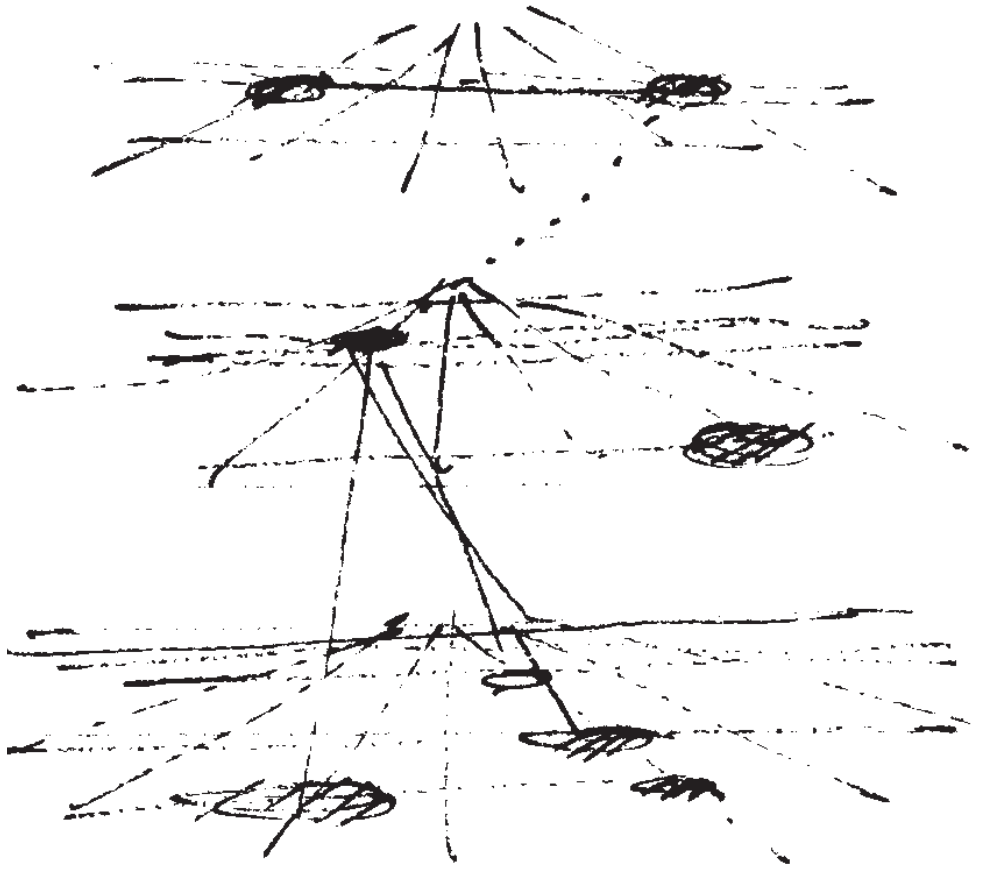
Det blir alltså tanken om rörelsen snarare än lokalitet, rörelsen mellan lokaliteter och transparensen av gränser som blir viktigast. Konkret kan man skönja globaliseringen och tanken om att individer tar vägen förbi gränser och genom sprickor för att undvika oönskat kapitalbortfall på sin väg mot målet.

Dagens samhälle är således planerat efter en förgången eras förutsättningar. I dag råder ”0” tid där det är här-och-nu-information som styr agerande och beteende. Det symmetriska och binära faller sönder och ersätts av osymmetriska förhållanden där lätttröliga individer och situationer blir de styrande. I detta perspektiv blir det tydligt varför kapitalets och kunskapens flyktiga och lättförflyttade karaktär är det ultimata i en global ekonomi. Detta är det som i dag skapar dominans hos den som kontrollerar kapitalet samtidigt som det skapar osäkerhet och sociala klyftor (i det postmoderna samhället) för dem som är beroende av det.

Planeringen måste i denna kontext fokusera på transparensen och se den

30 transparanta kanten (interaktionsytan) som lika viktig som innehållet (för att vi tillsammans skall kunna starta på vägen tillbaka till en stad som kan frodas i takt med tiden). Fasaden och innehållet måste göras levande och ges förmågan att koppla ihop producent och konsument. Reklam och förenklade bilder av verkligheten får inte bli det som visar vad det är som konsumeras. Ett företags eller en nations bild (fasad) måste ges möjlighet att visa sitt rätta jag där pengar och makt inte kontrollerar fasden (kanten, bilden eller interaktionspunkten. Det är alltså viktigt att inte ”bilden” av makten blir makten (som fasaden), eller där det finns möjlighet att medvetandegöra förvanskningen av verkligheten. Samhället är uppbyggt kring en social samvaro som dagens stad tappar mer och mer. För att ge staden dess rättmätiga plats som arena för social och ekonomisk förändring krävs en interaktiv-, lätt- och flytandestad. En stad med fasader och interaktionpunkter där samhället inte låter ”makten” skapa bilderna eller representationerna.

Den lätta modernismen överger formen och fokuserar mer och mer på ytan som en gräns i sig . Mera specifikt på hur gränsernas olika transparens kan navigeras samtidigt som flöden över dessa gränser är en styrka där kreativitet får utlopp. Att kunna nyttja kunskap, kapital och kreativitet på det lönsammaste sättet skapar makt i den lätta modernismen.

Reciprocitet – ömsesidighet – männskliga rum

Att planera utan kartan eller planen skulle kunna vara en del av lösningen. Eftersom det förra avsnittet redogjorde för att formen och dess kant utgör samma entitet borde planeringen öka fokus på innehållet och låta detta avgöra kantens transparens över tid.

Antologin *Non-Plan*, vilken innehåller en bred diskussion om arkitekturens och urbanismens förutsättningar under efterkrigstiden, ger uppslag till ett antal alternativa sätt att se på planering utifrån en global diskurs. Boken lyfter frågor kring olika teman och alternativ till den klassiska utopiplaneringen, som fokuserar på just ytan. Likartade frågeställningar har kommit upp i övrig litteratur och finns konkretiserade i artikeln ”Can man plan? Can woman plan better?” vilken ger en inblick i hur direkta lösningar på dagens planeringsproblematik växer fram i en feministisk planerings metodik.

Den binära opposition som kanten (linjen) lätt skapar är något som ifrågasätts i både ”Globalisering, Feminism och samtida planering” samt ”Nätverkssamhället”¹⁶. Hur skall vi kunna utveckla en planering som motverkar detta ”patriarkala” synsätt på världen i olika skalnivåer?

16 Se Sassen(1998) för en diskussion om globalisering, feminism och nätveksamhället eller Greed(1999) om planering och feminism.

Socioekonomisk planering i stället för politisk (utopi) planering skulle kunna vara en av de möjligheter som finns för att möta det globala samhällets krav med nätverkssamhället vilket lyfts fram i både den socioekonomiska, filosofiska och planeringsinriktade litteraturen. Clara Greed, professor i ”Inclusive Urban Planning”, drar paralleller till det kvinnliga sättet att se på planering med en enligt henne feministisk planeringsmetod. Denna socioekonomiska metod där det i stället för att planera markanvändning (land-use) övergår till att planera för användning av mark (use-land) skulle skapa större möjlighet till maktfördelning och socioekonomiskt välstånd i fler samhällsskikt. Det hela mynnar ut i tankar om att skapa mening i kommunikationen mellan människan och dess omgivning inom planeringen. Syftet är att ge staden en möjlighet att bidra till en holistisk förändring i stället för att bevara och perpetuera (vidmakthålla) de existerande maktstrukturerna.

Denna typ av socialt engagemang i planeringen bygger också på ett underifrånperspektiv där individen ges möjlighet att direkt uttrycka sig i stadsbilden. Dagens politiskt styrda planering ger möjlighet att påverka, men eventuella förslag skall passera en lång och mödosam process innan de eventuellt tas upp till diskussion och beslut. I det globala nutids-samhället förloras då den kreativa kraft som beslutet kunde ha bidragit med. En direktverkan skulle kunna skapa både debatt, ekonomisk- och kulturell tillväxt och ett större engagemang kring stads- statsbyggande.

Det som skulle kunna stå som alternativ är alltså en ökad kommunikation och ett meningsskapande i interaktionen i stället för att definiera sig själv enligt sin motsats eller sin utopi.

”Metaforen hjälper fantasin. Och det gjorde metaforen om >samhället> också. Utan den skulle fantasin flyta ut över hela den allt annat än sammanhängande och konsekventa mänskliga erfarenheten i en förtvivlad och fåfäng jakt på ett utlopp”

Zygmunt Bauman

Konkretisering av den flytande staden: en mo- dell

Staden, nomaden och 'glokalen' – sökandet efter en förklarande och utvecklande metafor...

Sökandet efter Metaforen

Varför en metafor?

”Metaforen hjälper fantasin. Och det gjorde metaforen om >samhället> också. Utan den skulle fantasin flyta ut över hela den allt annat än sammanhängande och konsekventa mänskliga erfarenheten i en förtvivlad och fåfäng jakt på ett utlopp”¹⁷

En form som tycks förena teoretiker och teorier i detta arbete är vätskan eller det flytande. Flytande som uttryck för den formen vilken planeringen måste använda eller associeras med. Den uttrycker just de egens-

- 36 kaper som är livsviktiga för att kunna möta de förändringar som globaliseringen medför i den lokala kontexten. Tankar kring flytande är dock ingen nyhet utan har funnits, som en metafor för existentiella funderingar kring det bestående kontra det förgängliga, under lång tid. Flöden som destruktiv- eller kreativkraft har länge fungerat som inspirationskälla för det fria tänkandet.

Flödesrummets filosofi och Herakleitos

Vad kan en antik filosof ha med dagens planering att göra? Jag ser Herakleitos som inspiration för hur vi skall se på staden och stadens möjligheter i en globaliserad värld. Flödet i sig utgör inte problemet utan vårt förhållande till flödet.

“panta rei”: allt flyter¹⁸

Denna grundtanke, som visserligen inte är direkt hämtad från Herakleitos men väl sammanfattar hans tankar¹⁹, visar på hur lönlöst det är att förutsätta tingens konstanta tillstånd. ’Panta rei’ skulle istället kunna vara beskrivande även för stadens eller staten tillstånd som aldrig kan bli eller vara statiskt. En flytande planering, om vi kan tänka oss en sådan, skulle därmed vara någonting annat än en utopiplanering, som syftar till att bevara ett idealt tillstånd eller naturlig form. Åsikten att allting flyter kan också fungera som kritik mot en uppfattning av arkitektur som ett uttryck för att befästa eller bevara makt. Inom ramen för en sådan arkitektursyn är arkitekturens form fast, och kommer således att förknippas med ett visst skede i historien eller en viss typ av maktyttring, medan samhället och människorna som besitter formen ständigt förändras. (Ett ifrågasättande av stadens och platsens scenografi kan därför framföras utifrån en global kontext där förändringen och förmågan att använda och bli en del av förändringen är målet.)

*”För den som stiger ner i samma flod flyter annat och åter annat vatten till. Men även själen dunstar ur vatten.”*²⁰

18 Herakleitos s.187

19 Herakleitos s.187

20 Herakleitos s.36

En möjlig tolkning av Herakleitos är den att formen utgörs av dess innehåll och att innehållet förändras för att dess form skall förbli vad den är. Alltså att floden är just en flod p.g.a. det vatten som flyter genom flodfåran. Skulle vattnet sluta flyta skullen floden inte förbli en flod med den kraft och skapande förmåga floden besitter. Staden är på samma sätt just en stad på grund av att den är en interaktionspunkt mellan de många eller dess mångfald. Den förblir även en stad så länge den kan förmedla och ta tillvara denna interaktion i och mellan alla människorna i staden. Det gäller samtidigt att ta tillvara den kreativa och skapande kraft som invånarna i den lokala kontexten kan bidra med för att skapa förutsättningar för en bättre och tydligare stad där kraften frigörs. Om flödet upphör förloras inte bara kraften utan även 'själen', stadens själ. Döda vatten eller tomma platser utan själ dunstar och försvinner i det kreativa samhället.

Det andra citatet är även det tillägnat staden eller "floden" och dess funktion som metafor för att skapa förståelse för den demokratiska kraften den interaktiva staden utgör i en global process.

*"Man kan inte stiga ner i samma flod två gånger"*²¹

Detta kan tolkas som att foten som stiger ner i floden påverkar dess flöde och således skapar en förändring. Samtidigt upplever personen som stiger ner i floden en förnimmelse av vattnets flöde och förändrar på så sätt även sitt eget intellekt, sig själv. Detsamma skulle gälla om personen lämnade floden och återvände senare för att åter stiga ner. Vattnet skulle vara något annat en vad det var vid det tidigare tillfället och således floden och förnimmelsen en annan. Parallellen blir effekten att vi påverkar och påverkas av staden och vistelsen i denna. Samtidigt förändras staden under tiden konstant så när vi nästa dag styr vår färd längs samma gator kommer de att vara annorlunda och således berika oss ytterligare.

Vid förståelsen av sambandet mellan metaforen och staden uppnås också en förståelse av att planeringen måste bli mera flexibel för det absoluta nuet eller "0"-tiden för att kunna agera i det allt snabbare flödet. En stad

38 måste likt floden innehålla flöden och förnimmelser av flöden för individer i den. Detta flöde är det som skapar mötet med det okända vilket kan bli till en kreativ kraft som driver kultur- och samhällsutveckling. Det är här och nu mötet sker vid förnimmelsen eller ”0”-tiden.

Förutom metaforens, i det här fallet vätskans eller flodens, filosofiska betydelse besitter den även en direkt fysisk form som kan hjälpa till att konceptualisera eller begreppsliggöra tankarna kring fasaden/gränssnittet och dess förändrade betydelse .

Jag anser även att vätskan eller floden som material symboliserar många av de funderingar som uppkommit i tankarna kring hur filosofi, form och planering skall fungera i en framtida planeringskontext.

Vätska kan, som fasad eller gränssnitt betraktad, uppvisa olika egenskaper och *transparens*, vilka signalerar olika förhållanden till fasadens omgivning. Detta ger en möjlighet för individen att som aktör reagera på olika tillstånd och kopplingspunkter mellan olika rum. Exempel på denna typ av tillstånd kan vara en speglande, totalt transparent, grumlig och helt uppslukande fasad.

Den andra aspekten är *viskositet* eller vätskans tröghet, som kan illustrera hur permanent eller förgänglig en form kan vara, som t.ex. glas eller is som kan bevaras i årtal utan att ändra form. Trots deras likartade tillstånd eller aggregationsform råder det en stor skillnad mellan de bådas egenskaper. Glasets form förändras mycket sakta och kräver en stor mängd energi för att smälta medan det endast krävs lite värme för att förändra formen till något förgängligt hos is. Formen blir alltså en osäker fasad där iakttagaren inte vet om den ser något beständigt eller något som faller söder en varm sommardag. I en kreativ och lättroblig planering är det absolut inte säkert att glas är det bestående, framför allt inte om konkurrenten har möjlighet att förvanskliga eller förstöra det spröda glaset eller en demonstrants stenar mot det globala företagets glasfasad.

Det tredje är vätskans benägenhet till *rörelse* vilket kan ses som svarande mot antingen samhällets ständiga rörelse eller det fysiska landskapets oavbrutna förändring. 39

Att förena de här aspekterna i en metafor för den samtida staden är givetvis svårt. Men under detta arbetes gång har mina egna tankar antagit en alltmera fysisk form vilken skall kunna fungera som en guide för hur vi inom planering skall se på linjerna dragna på kartan. Verkligheten är som bekant inte tvådimensionell som en bild vilket föranleder att jag snarare skall försöka skapa *ett tredimensionellt begrepp eller koncept* för hur den värld jag målar upp fungerar.

Ytan (Fasaden)

En yta är något som representerar ett innehåll och skapar en relation mellan dess båda sidor. Om vi ser ytan på samma sätt som i det tidigare avsnittet utifrån inspiration av vätska skapas möjligheter för att finna ytor som representerar ett här och nu. Ytan bör alltså bli lättare att förändra för att kunna anpassas till förhållandet mellan båda sidor av fasaden. Idén är inte ny utan går till exempel att finna i den japanska arkitekturen där man under lång tid arbetat med lager på lager princip för att åstadkomma olika transparens. I den globala världen där den digitala informationen styr kan ytan förändras med en knapptryckning. Ena dagen är fasaden en spegelvägg och nästa dag ett skyltfönster, innehållet beror på användaren och vilket budskap denna vill förmedla.

Paviljongen (Rumsligheten)

Då ytan placeras i en lokalitet skapas rum eller paviljonger där alla sidor går att förändra. Rummet kan ena dagen vara ett kontor, nästa dag ett vardagsrum och en tredje dag ett kafé. Skapandet av interaktiva rum ger även individen en möjlighet att agera och skapa i en digital rumslighet som kan kopplas samman med paviljongen och på detta sätt utgöra en del av lokaliteten. Paviljongen blir på detta sätt en del av både staden och individen där kommunikation kan skapas mellan olika ting och skeenden.

40 **Basaren (Staden)**

Placeras flera paviljonger i en matris bildar dessa en ny stad där interaktionen och förändringstakten ökar och skapar en kreativ kraft. Det kan ses som en organism där varje cell påverkar de andra vilket skapar engagemang och interaktivitet. Cellerna i denna stad (matris) blir på detta sätt en del av varandras vardag där det skapas ett allmänt intresse för att inte vissa celler skall bli sjuka. Liknelsen med basaren kan ses utifrån en rent ekonomisk aspekt där handlarna har ett gemensamt intresse av att handelsplatsen skall dra till sig individer som är intresserade av att handla just där. Skulle en av handlarna drabbas av något oväntat finns alltså ett allmänt intresse att sköta eller förändra denna paviljong. På samma sätt blir basaren känslig för det som sker i en global kontext där trender påverkar konsumenter. Anpassningsbarheten är hög och möjligheten till att kreativt skapa tillväxt av dessa trender därmed större. Basaren (staden) skall alltså ses som den lokalitet där det globala och det lokala kan mötas på lika villkor för att tillsammans skapa något bättre.

Skala

Bilden som utgör grunden för detta examensarbete saknar även skala. Den representerar ett rumsligt begrepp som agerar situationellt utifrån den skala där den aktuella gränsen representeras för att illustrera likheten och samhörigheten mellan överbyggnaden och det lokala rummet. Gränsen kan på detta sätt både representera en nationell tullgräns eller en innervägg i ett hem. Linjerna kan på samma sätt representera en virtuell verklighet som agerar med det fysiska rummet genom olika interface eller fasader. Visualiseringen är menad som ett hjälpmedel för att kunna befästa tankar om stadens plats i en globaliserad värld och i en annan skalnivå, individens upplevelse av staden. Meningen är att från en schematisk konceptbild kunna vandra upp och ner i skala och med litteraturens hjälp kunna förklara det förslag till planeringsmodell som framställts.

Slutdiskussion

Transition. transparens. interaktion...

Ett flytande tillstånd kan beskrivas just som ett ständigt transitions-stadium. En övergång från ett tillstånd till ett annat präglad av osäkerhet. Denna övergång mellan stadier sker i dag konstant vilket skapar behov av en större transparens och tydlighet i hur och var kommunikation kan ske. Denna kommunikation måste präglas av en möjlighet till replik, dialog och diskussion där interaktionen är det viktigaste. Skapandet av den goda planeringen börjar således med förändring(transition) präglad av transparens och interaktion.

En flytande uthållighet? Problem och möjligheter

Den 11 september 2001, ses av Bauman som det datum då det globala flödesrummet för första gången tog en konkret form och blev direkt kopplat till den fysiska verkligheten. Det abstrakta och svårfångade ”globala” tog en fysisk form vilken berörde i stort sett alla samhällen runt om i världen. Från detta datum kunde vi urskilja den direkta kontakt vi har med resten av världen på både gott och ont. Händelsen förtydligar också fasadens betydelse i en global kontext där en symbol angräps för att den i en global verklighet utgör en av de få kopplingarna mellan olika delar av de globala nätverken och hur makten fördelats i dessa. En fasad blev symbolen för en nod (monopol) vilken utövar ett stort inflytande utan lokalförankring.

Även i flödesrummet måste vi kunna delta och kommunicera för att finna ”the common good” även när vi når ”0” som tillstånd där tid och rum upphör att betyda något. Det är här i staden eller i den lokala kontexten vi kan finna, och kommunicera för att skapa, ett bättre samhälle. Interaktion och kommunikation kan ökas genom en mera transparent och lättroblig planering.

42 Alla landskap, alla städer, alla samhällen, kan ses som *förlopp* vilka jag anser att planeringen bör bli skickligare i att fånga. Det handlar helt enkelt om att fånga strömmen och att utvecklas med de kunskaper som samlas och blandas i flodfåran. På samma sätt som ytans förmåga att förändras skapar möjligheter till att snabbt fånga nya trender eller former i samhället, skapar dess flyktighet en osäkerhet om vad som är bestående. Något som plötsligt blommar ut, men lika plötsligt vissnar och förtvinar, försvinner och förpassas till det förgångna, glömskan eller minnet. Den nya planeringen måste således även ses som något nostalgiskt och historielöst där den kvarvarande känslan av att skapandet inte längre kan befästas i en fast form.²²

(Konsekvensen av dagens stadsbyggnad och regelsystem med modern teknik och gammal planering²³ är den valida rädslan för de isolerade. Stadsdelar eller byar som är rena och bortom den offentliga debatten, skyddade från det okända rent fysiskt där bara det digitala passerar in, där ingen ovälkommen förekommer.)

Samanfattningsvis kan vi se Baumans historiska tillbakablick och överbyggnad, vilken han i den globala eran kallar den flytande moderniteten, som en ingång till hur världen fungerar. Castells ser dock vidare till individen och dennas här och nu inkorporerad i ett nätverkssamhälle. Dessa båda visar på en tydlig brist i hastighet och förmåga hos individen att påverka det flöde denna befinner sig i. Lösningen skulle enligt Greed vara en kommunikativ planering som inte fokuserar på att definiera ytan utan på ytan som en entitet sammankopplad med ytans kant. Hur vi skall uppfatta just ytan och kanten som samma entitet beskrivs av Herakleitos där filosofin och metaforen om den flytande staden blir tydlig. Till denna filosofi kan vi även foga Deleuze och hans tankar om nomaden och de tusen plåtåerna för att förstå individen och dess förmåga att agera skilt från skala. Det konkreta resultatet handlar om att finna just formen för det rörliga, kommunikativa och anpassningsbara i staden. Ytan där den kreativa kraften i olika flöden kan lösgöras för att skapa något bättre utifrån ett planeringsperspektiv.

22 Bauman s.125

23 Michell s.103

Public space är bara offentligt och välkomnande när individen är en del 43
av ”the community”.²⁴

Det är här i staden vi finner dessa ytor. Det är i mötet mellan det okända och det kända som vi kan finna kreativiten och kopplingen mellan en global ”community” och den lokala kulturen. Det är genom interaktion och debatt vi skapar en bättre samhällsplanering och stad.

Nedan följer ett antal ord som kan behöva en viss förklaring. I arbetet har de använts i en ganska fri tolkning där de fungerat som en koppling mellan staden och den flytande formen. Viktigt är dock att orden sällan har en specifik betydelse utan att de är situationsbestämda med olika mening i olika relationer. Formalia bestämmer endast meningens form inte dess innehåll och tolkning.

Reciprokal: utbyte, en ömsesidig utväxling av materiella eller immateriella värden av nyttoinriktat eller symboliskt slag. Inom ekonomi används termen för att beteckna att materiella nyttigheter byter ägare på en marknad, oftast med pengar som mellanled eller utbytesmedium. Antropologin har intresserat sig för det ceremoniella gåvobyttet inom och mellan "exotiska" samhällen och formulerat teorier om reciproka utbytesstrukturers symboliska betydelse för t.ex. bevarandet av fred eller upprätthållandet av prestigehierarkier, vilket exemplifieras av ritualer som melanesiernas kula och de amerikanska nordvästkustindianernas potlach. Inom sociologin har begreppet ibland vidgats till att omfatta alla typer av sociala interaktioner, tolkade som byten av belöningar och straff, t.ex. information, kärlek, tillrättavisningar.

Transient: (lat. tra'nsiens, genitiv transie'ntis, presens particip av tra'nseo, här 'förgå', 'förflyta'), varierande signal vars varaktighet är kort. "Kort" omfattar tider från biljondels sekunder för atomfysikaliska förlopp till miljontals år i astronomiska sammanhang. Exempel på en transient är början av en ton från ett musikinstrument (t.ex. ansatsen på ett blåsinstrument) och dess efterklang (det kvarvarande bortdöende ljudet efter det att musikern slutat blåsa).

Plasticitet: (av plastisk) hos ett material innebär att detta under inverkan av främst mekanisk belastning undergår en förändring som kvarstår efter det att belastningen upphört.

Källa: Nationalencyklopedin

- Bauman, Zygmunt (2000) "Liquid Modernity" Cambridge, Polity Press
- Bauman, Zygmunt (2004) "Samhälle under belägring" Uddevalla, Diados
- Castells, Manuel (2000) "Nätverkssamhällets framväxt" Uddevalla, Diados
- Greed, Clara H. (1999) "Social town planning" London, Routledge
- Heraclites (1997) "Fragment" Lund, Propexus
- J. Huges, S. Sadler (2000) "Non – plan" Oxford, Architectural press
- Koolhaas, Rem (1998) "S,M, L, XL" New York, the Monacelli Press
- Rådberg, Johan (1997) "Drömmen om atlantångaren" Stockholm, Atlantis
- Sassen, Saskia (1998) "Globalization and its discontents" New York, the New Press
- Soja, Edward (1999), "Postmetropolis" Blackwell Publishers
- Turner, Viktor (1967) "A Forest of Symbols" London, Cornell University Press
- Wallenstein, Sven-Olov (1998) "Nomadologin" Stockholm, Karios
- William J. Mitcell (1995) "City of bits" Cambridge, the MIT Press

Liquid : city